

גליון נושא: 'ביעור פירורים'

בס"ד, יום ג' שבוע של פסח, י"א ניסן תשע"ו.

לע"נ הרבנית חיה בת הרב מנחם מענדל ע"ה, נלב"ע י' ניסן תשס"ה, ת.נ.צ.ב.ה.

דיונים אקטואליים בענינא דיומא בעניני חג הפסח. לעורך לב המעיין בלבד, ואין לסמוך על הדברים 'הלכה למעשה'.

שיעור ביעור חמץ

כזית: נחלקו תנאים במשנה (ביצה ב.) מהו שיעור חמץ החייב בביעור. לדעת בית שמאי: שאור בכזית, וחמץ בככותבת. ואילו לדעת בית הלל: זה וזה בכזית. ומבואר בגמ' (ביצה ז:) שכלפי איסור אכילה ברור שמתחייב בכזית, כמו שאור. והמחלוקת הוא רק לענין ביעור לבית שמאי לא לומדים ביעור מאכילה וחמץ בככותבת, ולבית הלל לומדים ביעור מאכילה וגם חמץ הוא בכזית.

חצי שיעור: נחלקו האחרונים האם בפחות משיעור כזית, יש עדיין איסור דאורייתא ככל חצי שיעור של איסורי אכילה. לדעת המג"א (תמ"ב ס"ק י'), והפמ"ג (א"א סימן ש"מ ס"ק ב'), והגר"א (הג' לשו"ע סימן תמד), גם בחצי שיעור יש איסור בל יראה. אולם לדעת השאג"א (סוף סימן פ"א) אין איסור בל יראה בחצי שיעור, כי טעם איסור חצי שיעור הוא משום 'חזי לאצטרופי' וזה שייך רק באיסורי אכילה שעובר למפרע מתחילת האכילה, ולא באיסור בל יראה שחצי הוא היתר גמור.

גם הפנ"י (ביצה ז; שו"ת סימן ט"ו) נוקט שאין איסור חצי שיעור בבל יראה. מטעם אחר, שרק באיסור אכילה אף שאין בו הנאת מעיו אבל הנאת גרונו מיהא איכא, אבל בל יראה כל שהוא פחות מכשיעור לא חשיב כלל והוי כמו פירורין דממילא בטלי, ולא עשאן הכתוב כאילו הן ברשותו. ועיין בשערי תשובה (סוף סימן תמ"ב) נימוק נוסף בשם החכם צבי (סימן פ"ו). [ועיין משנ"ב דרשו סימן תמב הערה 52, בנדון זה האם בל יראה אסור גם בחצי שיעור].

1. ביטול ובדיקת פירורים

בל יראה: לסיכום הקטע הקודם, איסור דאורייתא של בל בל יראה נאמר רק בכזית, ויש מחלוקת אם בפחות מכזית אסור מצד חצי שיעור. וכעת נשאר לנו לברר האם יש בפחות מכזית חובת ביטול ובדיקה.

ביטול: חובת ביטול, ודאי שאין בפירורים פחות מכזית כמפורש בגמ' (פסחים דף ו:): דפירורים ממילא בטלי, ולכן אין דין לבטלם. וביארו המפרשים הטעם דמתבטל ממילא משום שנדרסים ברגלים. והטעם שהבודק צריך שיבטל, גזירה משום שמא ימצא אחר זמן האיסור גלוסקא יפה בשיעור כזית (פר"ח תמ"ד ד') שאינו בטל מאיליו, ויעבור עליו בבל יראה.

בדיקה וביעור: הנה הגמ' דיברה רק כלפי ביטול, אבל לגבי חובת בדיקה וביעור אין גמ' מפורשת על זה. אולם דעת המשנ"ב שכוין שאין דין ביטול דממילא בטלי, כך גם אין מצות בדיקה וביעור. אכן לדעת החזו"א (סי' קט"ז סק"ג ד"ה והגר"א) מה שאמרו בגמ' פירורים לא חשיבי ואינו עובר עליהם בבל יראה, זה דוקא לענין שאין צריך לבטלם, אבל עדיין יש חשש שיבוא לאכלו, ובחשש זה לא חילקו בין פירורים לגלוסקא שיש בה כזית. ויש לנו לברר פלוגת המשנ"ב והחזו"א, שיטתם וראיותיהם, לכאן ולכאן.

2. שיטת המשנ"ב בכמה מקומות

1. **עריבות:** מבואר בדברי הש"ע (תמ"ב סעיף י"א) ומשנ"ב (ס"ק מ"ו) דעריבות שלשין בהן חמץ אם לא נשאר בהם כזית חמץ אין צריך למכור לגוי, ויכול להצניעם ברשותו ולא להשתמש בהן בפסח.

2. **תרנגולין:** עוד מבואר בשעה"צ (תלג ס"ק ל"ג) דפירורין במקום שתרגולין מצוין אין חיוב בדיקה וביעור, דעל הצד שיש פירורין הרי פירורין ממילא בטלי.

3. **ביום טוב:** אחר זמן האיסור שאין מועיל בו ביטול, כתב בשעה"צ (תנ"ט ס"ק מ"ח) בשם המגן אברהם דהא דצריך שיבטל ביום טוב פירורים פחות מכזית קודם שיחמיץ, דוקא כשאין בכל כלי כזית בצק דבוק. דאם יתקבץ כזית צריך לבער אף לאחר ביטולו. הרי להדיא שפחות מכזית אין טעון ביעור אם חל עליו ביטול כדין.

ולדיעה זו לא רק שאין צריך לבדוק ולחפש אחריהם, אלא אפי' אם רואה אותם אינו מחוייב לבערם, וכן מבואר גם במג"א (סי' ת"ס ס"ק ב' וסי' תמ"ד ס"ק ו' וסי' תמ"ד ס"ק י"ח), ואף לענין חיוב ביעור כמבואר במחצית השקל (שם), וכן מבואר גם במהר"ם חלאוה (פסחים דף ו:), ועי' גם בביאור הגר"א (סי' תמ"ב סעי' י"א), וכן בפנ"י (ריש פסחים) מביא מהרא"ש (שם פ"א ס' ט') שאין צריך לבדוק אחר פירורין דהא קים לן שאינו מוצא אותם בבדיקה אם כן אין מה לחייבו לחפשם.

פנינים

חומר איסור חמץ

אסור בהנאה: הרבה חומרות מצינו בחמץ בפסח, יותר מכל איסורי אכילה. שאסור בבל יראה ובל ימצא, ואסור מן התורה באכילה במשהו, והאוכלו ענוש כרת, ואסור בהנאה.

אפילו משהו: חמץ בפסח אסור מן התורה באכילה במשהו, ואם נתערב בדבר אחר - בטל בשישים כמו בשאר איסורים, וחז"ל גזרו שאף חמץ שנתערב אסור במשהו, ואסורו אף בהנאה כמבואר ברמב"ם (ח"מ פ"א ה"ה), ובשו"ע (סימן תמז סעיף א).

טעם החומרא: כתב הרא"ש (פ"ב דפסחים אות ה) שהחמירו בו משום שיש בו כרת. טעם נוסף: כתבו התוס' (פסחים ב) משום שהתורה החמירה בו בבל יראה ובל ימצא. טעם נוסף: כתבו הרא"ש (עבודה זרה פ"ה) והר"ן, והתוספות (ריש פסחים), משום שחמץ מותר באכילה כל השנה ואין אנשים רגילים לפרוש ממנו. טעם נוסף: כתב הרמב"ם (מאכלות אסורות פרק טו) משום שחמץ נחשב כדבר שיש לו מתירים.

משומר: מבואר בזוהר הק' (תצא רפב ב') מאן דנטיר לון מחמץ ושאור, גופיה איהו נטיר מיצה"ר וכו'. וכן ידוע בשם האר"י ז"ל כי מי שנהרג ממשוהו חמץ בפסח אין חטא בא על ידו.

יצר הרע: וכתב באברבנאל (על התורה) והרדב"ז (שו"ת תתקע"ז, ח"ג סימן תקמו) שחמץ בפסח רומז ליצר הרע, ולכן הוא אסור אפילו במשהו. ❖

בדיקת כיסים

צריך בדיקה: הכיסים של הבגדים, יש להם דין מקום שמכניסים בו חמץ וטעון בדיקת חמץ כדין. כמבואר ברמ"א (סימן תלג סעיף י"א) והכיסים ובתי יד של בגדים שנותנים בהם לפעמים חמץ צריכין בדיקה. וכתב המשנ"ב (ס"ק מ"ז) שהעולם נוהגין רק לנער הכיסים בשעת הביעור, ונכון לבדוק אותם בשעת הבדיקה. מאידך מבואר באשל אברהם (בוטשאטש) שבתי ידיים אין צריכים בדיקה בליל י"ד, משום שאין שייך להסמיך להם נר משום סכנת דליקה, ולכאורה הוא הדין בכיסי הבגדים.

לימוד זכות: וכתבו הגר"ש הלוי ואזנר זצ"ל (שו"ת שבט הלוי ח"א סי' קל"ו) והגר"מ שטרנבוך שליט"א (הגש"פ מועד"ז דיני בדיקת חמץ אות ה') שיש ללמד זכות, על שאין נוהגין לבדוק כיסי הבגדים בליל י"ד לאור הנר את כיסי הבגדים, כיון שמנקין אותם היטב בימים שלפני פסח, ומקפידים לא להכניס שום חמץ. וטוב לנקותם ביום במרפסת או נגד חלון, וכך יצא בהם דין בדיקת חמץ. והוא הדין שיש לזהר לנקות היטב את קפולי המכנסיים סמוך לערב, שמצוי שנכנס שם פירורי חמץ.

כיסים בחוץ: וכעין זה כותב הגרא"י דינר שליט"א, בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל, והגר"נ קרליץ שליט"א (מים חיים אד"ב תשע"ו גליון 284) שאם הכיסים היו בחוץ בשעה שהכניס אותם למכונת כביסה, אין צריך בדיקה כלל ואם הכיסים היו בפנים מספיק להעביר את היד בפנים, ולמשש ולראות שלא נשאר שם דבר גדול. והוסיף בספר **שערי ימי הפסח** (עמוד מה) שאין חיוב לנקות מפירורים אלא רק ממשות חמץ. אכן בבגד שילבשו בפסח, כדאי להבריש את הכיס מפירורי חמץ, כי כשמכניס ידו בכיס עלול פירור חמץ להדבק לידו, וכשנוגע באוכל ידבק בו ויאכלנו, ואף שמעיקר הדין אין צריך לחשוש כל כך, מכל מקום בפסח מחמירים גם בחשש רחוק.

למעשה: כך היו נוהגים החזו"א, והסטייפלער הגר"י קניבסקי זצ"ל (אורחות רבנו פסח אות ז'), שהיו סומכים על היתר זה לענין הבגדים שנתכבסו ונוקו היטב לכבוד החג והיו מסודרים בארון, ולא היו בודקים את הבגדים עצמם בליל י"ד, רק את המדפים שעליהם מונח הבגדים היו בודקים. כך גם מנהגו של הגר"ח קניבסקי שליט"א (כמבואר בספר 'אלא' ד' אמות של הלכה, הלכות פסח עמוד קנב) שהבגדים המכובסים אם קודם הכיבוס הוציאו כיס הבגד לא בודק, וכן בערימת בגדים מכובסים אינו בודק בין בגד לבגד. אבל בודק את מקום הבגדים, ואם המדף בארון הבגדים מכוסה בעטיפה, אם אינו מחובר מוציא ובודק את המדף.

ויש בזה דבר פלא שלמרות שהחזו"א והסטייפלער והגר"ח קניבסקי מחמירים לבדוק את כל הבית כפשוטו, ולא קיבלו את סברת המקילים שהנקיון הופכו למקום שאין מכניסים בו חמץ, ולכן בודקים את המדפים של הבגדים, מכל מקום לגבי כיסים כן סמכו על סברא זו.

וכנראה ההבדל, שבעיקרון נשאר חיוב בדיקה גם אחרי הניקוי כי סוף סוף אינו ודאי, אולם כאשר הכיסים בחוץ לא שייך שישראל חמץ ומה יבדוק. ועיין מה שכתב בכל זה, בספר **פסקי תשובות** (סימן תלג אות ז'). ❖

ולדיעה זו בבדיקת חמץ אין צריך לחפש פירורים שהם פחותים מכזית אלא רק בגודל כזית, שעל זה חל חיוב בל יראה דאורייתא, וחובת בדיקה וביעור שקבעו חז"ל.

3. ההבדל בין בצק בסדקי לפירורי להם

צירוף: לגבי בצק בסדקי עריבה, מבואר בש"ע (סימן תמב סעיפים ז' ח' י"א), שאם הפירורים הקטנים יכולים להצטרף לכזית חייב בביעור. ואם בצירוף הכל הבצק שבסדקי העריבה הוא פחות מכזית, הביא המשנ"ב (סימן תמ"ב ס"ק ל"ג) מחלוקת הפוסקים, לדעת רוב הפוסקים רק כזית חמץ חייב בביעור. אבל לדעת הרבה פוסקים אפילו פחות מכזית חייב בביעור. וכתב המשנ"ב שזה דוקא כשראו לאכילה קצת, אבל אם היה מטונף קצת ופחות מכזית אין צריך לבער לכולי עלמא.

בצק מצטרף: וקשה מדוע המשנ"ב הזכיר את השיטות המחייבים בביעור בפחות מכזית רק כאן לגבי עריבה, ואילו בגדרי חיוב בדיקה כתב בפירוש **בשעה"צ** (תמ"ב ס"ק ס') דאם מכבדין ומצטרפין הפירורין לכזית, חייב לבער פירורין. ואילו מתקבצין יחד, אין צריך לבער פירורין פחות מכזית, אע"ג שבכל הבית יחד יש כזית ואין מצטרפים כמו בכלי.

והמבואר מזה שגם לדעת המחמירים ומחייבים ביעור גם על פחות מכזית, הוא רק בבצק שמכיון שנדבק ויכול להצטרף יש לו חשיבות, אבל סתם פירורים ממילא בטלי. ועיין בפר"ח (תמב סעיף ז' סעיף ח', סימן תמד), שדוקא בבצק חייב לבער אם יש בין כולם כזית, אבל פירורים של דבר אפוי, ממילא בטלי אפילו שיש בין כולם כזית.

וכן כתב בשעה"צ (תס' ס"ק ט"ז) בשם המהר"ל, דאף דלעיל (סימן תלד) נתבאר דפירורין אין צריך ביטול דממילא בטלי, היינו פירורי לחם דכל פירור הוא בפני עצמו, ולכן אף שיש בין כולם כזית אין עליהם חיוב ביעור, משא"כ בבצק אפשר דעל ידי כיבוד הבית יתקבצו יחד לכשיעור כזית, ושיעור כזה אינו מתבטל מאיליו. ולכן כשיש בין הכל כזית לכו"ע חייב בביעור, וכשאינו בין הכל כזית מחלוקת אם חייב בביעור מחמת שיכול להצטרף.

בירור שיטת החזו"א, בגיליון הבא. ❖

הערות מבני החבורה

מה מועיל הנחת פתיתים פחות מכזית ?

השערי תשובה (סי' תל"ב ס"ק ג') מביא מהחיד"א בשם שו"ת זרע אמת שהמניח פתיתין קודם הבדיקה כדי שלא תהא ברכתו לבטלה, כמבואר ברמ"א (סוף סימן תל"ב) צריך לדקדק שתהיה כל חתיכה פחותה מכזית, כדי שאם יחסר אחד לא יצטרך לחזור ולבדוק את כל הבית אלא סגי בביטול.

וקשה, בשלמא לפי הדעות שיש חיוב בדיקה וביעור גם על פחות מכזית שפיר מועיל הנחת הפתיתים שאין ברכתו לבטלה כיון שגם משום חתיכות אלו תקנו חכמים בדיקה וביעור, אבל לפי השיטות שעל פחות מכזית כלל לא חייבו בבדיקה וביעור, אם כן מה הועילנו בהנחת פתיתים אלו, הרי עדיין ברכתו לבטלה אם לא ימצא חמץ כי כל חתיכה פחותה מכזית.

וביאר הגר"י דרזי שליט"א (שבות יצחק) לפי מה שמבואר בש"ע (סי' תמ"ב סעי' ח') ששני חצאי זיתים בבית חייב לבער, מפני שפעמים מקבץ אותם בזמן שמכבד את הבית, ואז יהיו שניהם במקום אחד, וגם עשרת הפתיתים יש בין כולם כזית ולכן יש חובת ביעור לבדוק ולבער אם יצטרפו כולם יחד למקום אחד ויהא בהם כזית יתחיבו בביעור, אף שבכל אחד לחוד אין כזית [ועיין בשעה"צ (ת"ס ס"ק טז) שבצק חמור ואסור בכך שראוי להצטרף, ולחם רק כשמצורף בפועל]. ולו יצויר שלא ימצא בבדיקתו מספר פתיתים בשיעור שאם יצטרפו כולם יגיעו לשיעור כזית, לא יעזור ביטול, אלא יצטרך לבדוק מחדש. אכן יש שנוהגים (מ.ש.) כפי שכתב הגר"מ שטרנבוך שליט"א (הגדש"פ מועדים וזמנים), שאחד מעשרת הפתיתים כן יהא בשיעור כזית, כדי שיחול חיוב בדיקה לכל הדעות. ❖